

R

Aleksandra Sekuła, Warszawa

ROMANS KRASIŃSKIEGO Z DELFINĄ. MAPA

Dla historyka literatury romans między Delfiną Potocką a Zygmuntem Krasińskim to przede wszystkim ogromny zbiór listów – pisanych okresami tak często, że stanowiących rodzaj dziennika. Słowa wypełniały czas rozdzielenia kochanków. Chwile spędzane razem są w zasadzie opieczętowane milczeniem. Miejsca spotkań, trasy wspólnych podróży, drogi przebyte ku sobie – ponieważ kochankowie, dla niepoznaki i uniknięcia (i tak nieuniknionych) plotek, przybywali na umówione rendez-vous z różnych stron – kreślą mapę tego niezwyklego romansu. Niektóre z odwiedzanych miejsc, jak Fryburg, Sorrento, Varenna, pełniły rolę osi krystalizacji „mitologii” osobistej czy też prywatnego systemu symbolicznego Krasińskiego (Sorrento stało się przecież pseudonimem Delfiny).

1. Delfina Potocka

2. Zygmunt Krasiński

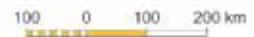
3. Eliza Krasińska

4. Eliza Krasińska z dziećmi

- ● ● miejscowości odwiedzone wspólnie przez Delfinę Potocką i Zygmunta Krasińskiego
- trasy podróży
- daty pobytu lub podróży

Wspólne trasy i miejsca spotkań. Mapa romansu Zygmunta Krasińskiego z Delfiną Potocką
 (© Wydawnictwo Kartograficzne Polkart Michał Siwicki)

Chociaż Potocka z Krasińskim poznali się przelotnie w dzieciństwie, romans między nimi zawiązał się pod koniec 1838 roku podczas Wigilii u Komarów¹ w Neapolu. Dalsze spotkania i wojaże są do odtworzenia z korespondencji Krasińskiego² do różnych adresatów, choć dokładne daty bywają nie do ustalenia. W późniejszym czasie, szczególnie w latach pięćdziesiątych, trudno niekiedy domyślić się, czy przebywając razem w jednym miejscu, Potocka i Krasiński w ogóle się widzieli – stąd przy niektórych miejscach i datach pojawiają się znaki zapytania. Wiele zapewne jest przyczyn tego osłabienia intensywności spotkań i braku jakichkolwiek relacji z nich: poeta był coraz bardziej cierpiący i coraz poważniej schorowany, przy tym jak zawsze stały tym dwojgu na przeszkodzie względy obyczajowe, a wreszcie, jak się można domyślać, choć znajomość między nimi przetrwała do końca, jednak jej charakter przez lata zmienił się na tyle, że później trudno właściwie mówić o romansie.

Kalendarium – miejsca i daty

1/ Neapol (24 XII 1838 – przed 17 II 1839)

24 grudnia 1838 r. na uroczystej polskiej Wigilii w Neapolu, w domu wdowy po Stanisławie Komarze, majorze wojsk rosyjskich i marszałku gubernialnym Podola, Honoraty z Orłowskich Komarowej, Zygmunt odnawia znajomość z córką pani majorowej, trzydziestodwuletnią Delfiną Potocką. Dalsze spotkania pozwalają zacieśnić przyjaźń („gawędzę z nią długie godziny”, wyznaje Krasiński w liście do Sołtana z 28 I 1839). Prawdziwa czułość budzi się w sercu Krasińskiego, gdy Delfina troszczy się o niego w chorobie „jak siostra miłosierdzia”: „5 lutego. Przez te wszystkie dni leżałem w wścieklej gorączce, która mi całe ciało i twarz całą osypała krostami, słowem ospę miałem [...] Nie mogę Ci opisać, o ile przez czas ten mojej choroby Delfina była dobra, prawdziwie szczerze dobra dla mnie. Po trzy razy na dzień przyjeżdżała się pytać [...] Co dzień z rana pisała do mnie, kwiaty mi przysyłała, lampę do oświetlenia pokoju w nocy [...]”³.

15 lutego Krasiński opuszcza Neapol, udając się do Rzymu; pożegnanie z nową muzą upamiętnia wierszem *Ledwom Cię poznał, już Cię żegnać muszę...* 18 lutego 1839 r. Krasiński pisze do Delfiny pierwszy list (i zaraz potem, tego samego dnia, drugi).

2/ Albano – Rzym (3 III i 31 III 1839)

Krasiński wyjeżdża do Albano⁴ na spotkanie przybywającej z Neapolu do Rzymu Delfiny. Potem przez dłuższy czas przebywają oboje w Rzymie, spotykając się przy różnych towarzyskich okazjach. W niedzielę wielkanocną 31 marca razem, stojąc na stopniach Bazyliki św. Piotra, przyjmują błogosławieństwo Urbi et Orbi. Niekiedy ruiny Wiecznego Miasta udzielają kochankom swego zacisza, jak miesiąc później wspominał poeta w Neapolu: „Na rzymskich cmentarzach lepiej nam było [...] tam nocy czarne i pełne pokoju

¹ Pani Delfina, z domu Komarówna, nosiła nazwisko po mężu, Mieczysławie Potockim, którego poślubiła, mając 18 lat, miała z nim dwie córki, które zmarły we wczesnym dzieciństwie.

² Najwięcej informacji dostarczają listy Zygmunta Krasińskiego do Delfiny Potockiej, ale wiele wyjaśnia również jego korespondencja z Adamem Sołtanem czy Jerzym Lubomirskim.

³ Zygmunt Krasiński, *Listy do Adama Sołtana*, opr. Z. Sudolski, Warszawa 1970, s. 267.

⁴ Ślad tego spotkania pozostał jedynie w liście Krasińskiego do Delfiny pisanym z okazji 9. rocznicy poznania i zawierającym wykaz wszystkich dotychczasowych spotkań; por. *List 597 z 19 XII 1847 r.*, w: Zygmunt Krasiński, *Listy do Delfiny Potockiej*, opr. Z. Sudolski, Warszawa 1975, t. III, s. 496.

– tam wszystko nosi cechę wieczności [...] Kampania dobrą dla nas była – ruiny kochały nas – grób Augusta strzegł nas – księżyc, co zazierał przez okna i siatką srebrną oplatał błękitną kurtynę, był nam przyjacielem”⁵.

3/ **Albano** (20 IV 1839)

Krasiński przybył tu po rozstaniu się z ojcem w Rzymie 18 kwietnia i czekał na Delfinę, by towarzyszyć jej w drodze do Neapolu.

4/ **Mola di Gaeta – Neapol** (21–28 IV 1839)

Kilka dni spędzonych razem w Neapolu, dokąd przybyli przez ulubione Mola di Gaeta, zakłócone są zgłębieniem miasta i koniecznością zachowania pozorów (mieszkają osobno, Delfina w willi swej matki). Potem, 28 kwietnia 1839, Krasiński wyrusza w towarzystwie Jerzego i Kazimierza Lubomirskich na Sycylię, skąd będzie pisał dziennik dla Delfiny, oprowadzając ją w marzeniach po odwiedzanych miejscach: „Sycylia, co nikomu domem nie była, mogłaby nam być schronieniem [...] O śnie dziki, namiętny, jasny, czego mnie dręczysz? – Już czuję jej dłoń w mojej, już ją wiodę pomiędzy te skały. Teraz zasłaniam jej czoło przed tym gorejącym słońcem, teraz znowu siadam z nią w chłodzie i cieniu nad tym ruczajem, wśród poziomych dębów, wśród sosen, do palm podobnych, okolony rzędem wysmukłych cyprysów. – Ona lubi kwiaty [...] Powiedz, co wolisz: czy rozkwitły aloes, czy prostą małgorzatkę, czy tę różę świeżą, stulistną, której tu nikt nie zasiał, którą wiatr posadził? Patrz! sama to jesteś – nie słychać głosu ludzi – nie widać śladu ich stóp na piasku! – Przywiodłem cię tutaj [...] – Tyś panią świata tego!” (Mesyna, 1 V 1839).

5/ **Neapol** (6 V 1839)

Po powrocie z Sycylii Krasiński spędza ponad miesiąc w Neapolu w towarzystwie przyjaciół (Jerzego Lubomirskiego, Konstantego Danielewicz), ale również uczestnicząc w życiu rodzinnym państwa Komarów, będąc stale dyskretnie w pobliżu Delfiny, niekiedy widując ją potajemnie sam na sam.

6/ **Civitavecchia** (1 VII) – **Genoa** (3–5 VII) – **Pavia** – **Mediolan** (6 VII) – **Como** – **Splügen** (8 VII) – **Bregenz** nad Jeziorem Bodeńskim (10 VII 1839)

Kochankowie ruszyli morzem z Neapolu przez Civitavecchia i Livorno (gdzie dołącza Danielewicz) do Genui, następnie łodem do Mediolanu, w Como przepłynęli jezioro i przez przełęcz Splügen dotarli do Szwajcarii. Po tej pierwszej podróży alpejskiej Krasiński razem z Delfiną jedzie też w kierunku Drezna, gdzie 15 lipca ma spotkać z ojcem. Rozstaje się z ukochaną w Bregenz, Delfina podąża do Baden, a Krasiński z Danielewiczem dalej do Drezna.

7/ **Baden** (25 VII 1839)

Jednodniowe spotkanie, po którym Krasiński „ucieka“ przed plotkami do Frankfurtu, umawiając się z Delfiną na sierpień.

8/ **Mannheim** (trzy dni po 9 VIII 1839); **Baden** (poł. VIII 1839)

Odprowadziwszy Delfinę, Krasiński rusza do Fryburga Badeńskiego sam, dla zachowania pozorów.

9/ **Baden** (25 VIII 1839) – **Fryburg** Badeński (koniec VIII – koniec X 1839)

Po kilkudniowym niewidzeniu Delfina Potocka dołącza do Krasińskiego (on wyjeżdża na jej spotkanie do Baden 25 sierpnia); spędzają razem dwa miesiące urozmaicone wy-

⁵ Zygmunt Krasiński, [Dziennik sycylijski (1839)], w: tegoż, *Dziela literackie*, opr. P. Hertz, Warszawa 1973, t. III, s. 97–98.

⁶ Zygmunt Krasiński, [Dziennik sycylijski (1839)], w: tegoż, *Dziela literackie*, opr. P. Hertz, Warszawa 1973, t. III, s. 108–109.

cieczką po Renie. Szczególnych wzruszeń i rozmarzeń dostarcza fryburska katedra, a sam Fryburg staje się dla Krasińskiego synonimem (*nomen omen*) miasta wolności. Na początku października dołącza do nich Danielewicz; we troje wędrują po okolicy, celebrując urzeczywistniony ideał romantycznej miłości i przyjaźni.

10/ Podróż statkiem po Renie; wycieczka do **Badenweiler** (30 X)

Krajoznawcza przejażdżka odbyta we troje, z Danielewiczem.

11/ Podróż: **Fryburg – Szafuza** (Schaffhausen) – **Konstancja – Splügen – Chiavenna – Varenna – Lecco – Mediolan** (3–9 XI 1839)

Po powrocie z wycieczki Renem, na zakończenie pobytu we Fryburgu, wracają razem przez Szwajcarię i przełęcz Splügen do Mediolanu, powtarzając niemal dokładnie lipcową marszrutę w odwrotnym kierunku, przy czym Splügen w zimowej szacie dla wyobraźni poety staje się obrazem Sybiru.

12/ **Mediolan** (9 XI – pocz. XII 1839)

Pobyt w Mediolanie przedłużył się z konieczności – Potocka i Krasiński z powodu ulew zostali zamknięci „w rygle rzek i potoków”. Spędzają czas na dysputach filozoficznych ze spotkanym przypadkowo Augustem Cieszkowskim, niekiedy szukając rozrywki w operze.

13/ Podróż: **Pievepelago – Serravalle – San Marcello – Modeny – Pistoï – Civitavecchia** (pocz. XII – 10 XII 1839)

Po wydostaniu się z zalanego wodą Mediolanu, kochankowie udają się w kierunku Rzymu.

14/ **Terracina** pod Rzymem (12 XII 1839)

Krasiński odprowadza Delfinę udającą się na zimę do Neapolu.

15/ **Neapol** (koniec I – ok. 15 II 1840)

Do Neapolu, do Delfiny, uciekał Krasiński z Rzymu przed scenami zazdrości i rozpacz, jakie robiła mu w tym czasie poprzednia kochanka, Joanna Bobrowa.

16/ **Neapol** (koniec II – 11 III 1840)

Dłuższy pobyt Krasińskiego w Neapolu spowodowany jest chorobą Delfiny.

17/ **Civitavecchia – Neapol** (ok. 13 III 1840)

18/ **Mola di Gaeta** (21 III 1840)

Na spotkanie Krasiński przybywa z Rzymu 17 III i czeka na Delfinę zdążającą w jego kierunku z Neapolu.

19/ **Albano** (25 III 1840) – **Castel Gandolfo – Ariccia di Roma – Genzano**

20/ **Rzym** (19 IV – VI 1840)

Wspólna Wielkanoc w Rzymie, Zygmunt Krasiński przyjmuje błogosławieństwo Urbi et Orbi w karecie Delfiny w towarzystwie jej samej i Stanisława Małachowskiego. Dalszy pobyt w wiecznym mieście wypełniają m.in. konne wycieczki za miasto (w towarzystwie Jerzego Lubomirskiego).

21/ **Mola di Gaeta** (26–30 VI) – **Neapol** (do 7 VII 1840)

22/ **Capodimonte – Neapol – Sorrento – Capodimonte** (15 IX – 15 X 1840)

Capodimonte jest miejscem spotkania i rozstania; miesiąc ten Potocka z Krasińskim spędzają w Neapolu i nigdy niezapomnianym Sorrento, którego nazwa staje się jednym pseudonimów Delfiny w korespondencji Krasińskiego.

23/ **Mola di Gaeta – Albano** – jezioro **Castel Gandolfo** (pocz. XI 1840)

24/ **Rzym** (XII 1840) – ?

W tym czasie Zygmunt Krasiński znajduje się w położeniu „fantastycznym i rozdzierającym serce” – w Rzymie jest wówczas Joanna Bobrowa, z którą przeprowadza ostateczne pożegnanie, oraz Delfina, z którą zapewne również się spotyka.

25/ **Neapol – Terracina** (koniec I 1841)

26/ **Rzym** (31 I 1841 – koniec II 1841)

Po pobycie w Neapolu Krasiński wraca spędzić karnawał w Rzymie, gdzie w tym czasie przebywa również Delfina.

27/ **Rzym** (przed 11 IV – 7 VII 1841) – **Neapol**

Od Wielkanocy (Krasiński przyjmuje błogosławieństwo Urbi et Orbi na placu Świętego Piotra w towarzystwie Delfiny i jej szwagra, księcia Beauvau) do lata bawią w Rzymie oboje. Następnie Krasiński odprowadza Delfinę do Neapolu, a sam udaje się w kierunku Monachium na spotkanie z Danielewiczem.

28/ **Varenna – Tremezzo** (koniec IX – 27 X 1841)

Miesiąc ten, spędzony w Varennie we Włoszech, nad jeziorem Como, określił Krasiński jako „ferie duszy”. W połowie października odbywają krótką wycieczkę do Lago Maggiore. Varenna staje się dla Krasińskiego synonimem nieba kochanków, krainy szczęścia, kwitnącego raj u otoczonego górami; zyskała swój poetycki obraz w *Przedświcie*.

29/ **Provins – Melun** (5 XI 1841)

Krasiński odprowadza Delfinę przez Alpy do Francji.

30/ **Bazylea** (15 IV 1842)

Miejsce spotkania po kilkumiesięcznym niewidzeniu.

31/ **Lucerna** (30 IV) – góra Righi – **Brienz – Interlaken – Thun – Interlaken** – dolina **Lauterbrunnen** u podnóża Eigeru w Alpach Berneńskich – **Grindelwald** u podnóża lodowca Gauli – **Meiringen – Lucerna – Mormant** (26 VI 1842)

Razem, ale *incognito*, Potocka i Krasiński spędzają dwa wiosenne miesiące w Szwajcarii, odbywając wędrówkę po Alpach.

32/ **Bazylea – Sestri di Levante – Chiavari – Genua – Monaco? – Lavagna – Savona** (IX 1842)

Po ponownym spotkaniu w Bazylei cały wrzesień 1842 roku wypełnia parze podróż do Włoch.

33/ **Nicea** (ok. 12 X – 17 XI 1842)

Na zakończenie włoskich peregrynacji Krasiński odprowadza Delfinę do Nicei, do matki; sam pozostaje w mieście ponad miesiąc.

34/ **Nicea** (2–9 III 1843)

35/ **Nicea** (21 III – 3 IV 1843)

Korzystając z okazji czy pretekstu, przez Montpellier, gdzie widzi się z lekarzem, Krasiński jedzie do Nicei spotkać się z Delfiną.

36/ **Tullins** pod Grenoble (27 V 1843)

Miejsce spotkania przed dalszą podróżą.

37/ **Uriage – Aix-les-Bains** – czerwiec (do 24 VI) 1843

Ostatnie przedślubne spotkanie Krasińskiego z Delfiną – miesiąc spędzony razem.

38/ **Aix-les-Bains** – (Lugdun?) – **Sens** (Sens-sur-Yonne) (3 VII – 15 VII 1843)

Krasiński robi w tym czasie wypad z Heidelbergu, gdzie odbywa kurację, do Aix-les-Bains, by ratować, jak sam pisze, Delfinę przed zalotnikami; ostatecznie w połowie lipca rozstają się na rok. Jednak w tym czasie sfinalizowany zostaje zakup willi w Nicei, która ma być zacisznym, idyllicznym miejscem spotkań kochanków. Umowa zostaje podpisana

31 X 1843, transakcję sfinansował w przeważającej części lub w całości Krasiński. Willa Rey (od nazwiska wcześniejszego właściciela) staje się willą Irydią (na pamiątkę tytułowego bohatera dramatu *Irydion*); położona w dzielnicy Carabacello (dzisiejszy adres: Bulwar de Cimiez nr 2) posiadłość obejmowała ogrody z drzewkami oliwnymi i szczepami winnymi.

39/ **Haga – Scheveningen – Kolonia** (do 14 VII 1844)

Po krótkim pobycie w Holandii i Belgii kochankowie oddzielnie jadą do Kolonii, gdzie najpierw zatrzymuje się Krasiński, a 12 lipca dołącza do niego Delfina; tu spędzają razem trzy dni.

Opuściwszy Kolonię, wspólnie odbywają podróż Renem do Moguncji i Frankfurtu, skąd Krasiński udaje się do Heidelbergu, a Potocka do Hamburga.

40/ **Moguncja** (26 VII 1844)

Po odbyciu kuracji Krasiński wraca do Moguncji, gdzie 26 lipca spotyka się z Delfiną. Podróżują statkiem po Renie do Bonn, stamtąd koleją do Kolonii i znów statkiem do Rotterdamu.

41/ **Paryż** (10 VIII – 14 IX 1844)

10 sierpnia Krasiński pojawia się *incognito* w Paryżu; razem z Delfiną odbywają przechadzki w Lasku Bulońskim.

42/ **Nicea** (20 V 1845)

43/ Między **Antibes** a **Grasse** (10 VI 1845)

Po spotkaniu w Nicei Zygmunt Krasiński odprowadza Delfinę do Cagnes i Antibes na początku czerwca, sam zaś jedzie do Turynu.

44/ Podróż: **Chambery – Annecy – Chamonix – Genewa – Montreux – Vevey – Lozanna – Dole – Dijon** (15–29 VI 1845) [niezaznaczone na mapie]

Po kilkudniowej przerwie Krasiński spotyka się z Delfiną ponownie 15 czerwca w Chambery, stąd udają się na wycieczkę po Sabaudii i Szwajcarii.

45/ **Paryż** (20 VII – ok. 17 VIII 1845)

Krasiński przyjeżdża do Paryża w największej tajemnicy, w związku z drukiem *Psalmów przeszłości*; zapewne widuje się z mieszkającą tu Delfiną, skoro w tym czasie zamówiony zostaje u Ary Scheffera jej portret.

46/ **Nicea** (7 XII 1845) – **Cannes** (10 VI 1846)

Dłuższy pobyt w Nicei. Początkowa data oznacza przyjazd Krasińskiego do Nicei, końcowa zaś – wyjazd Delfiny z Nicei; Krasiński odprowadza ją do Cannes, gdzie się rozstają; Delfina udaje się do Paryża.

Krasiński jeszcze na jakiś czas wraca do Nicei i zamieszkuje w willi Delfiny.

47/ **Boppard** (25 VIII – 25 IX 1846)

Przez Frankfurt i Moguncję Krasiński dociera do Boppard, by spędzić z Delfiną wspólny miesiąc.

48/ Podróż: **Bonn – Kolonia – Rotterdam** (koniec września 1845) – **Vallenciennes – Paryża** (5 X 1846)

Z Boppard para odbywa wycieczkę statkiem w dół Renu, następnie Krasiński dowozi Delfinę przez Vallenciennes do Paryża, gdzie przebywa w najgłębszej konspiracji i tylko trzy godziny.

49/ **Fontainbleau** (od 21 XI 1846) – **Paryż** 19 (?) XI – **St.-Assise** (10 XII 1846)

Krasiński zatrzymuje się w Fontainbleau, skąd na krótko jedzie do Paryża; można przypuszczać, że w Paryżu towarzyszy mu Delfina.

50/ **Aix-en-Provence** (24 III 1847) – **Nicea** (29 III – 24 V 1847) – **Fontainbleau** (10–24/25 VII 1847) – **St.-Laurent-du-Var** na drodze do Melun (27 V 1847)

Krasiński przebywa w Nicei od 17 grudnia, następnie wyjeżdża na spotkanie Delfiny; od 29 marca ona również przebywa w Nicei, by 25 maja wraz z jego rodziną – żoną i dziećmi, wyjechać do Paryża; Krasiński pozostaje w Nicei i zamieszkuje w willi Delfiny aż do początku lipca, kiedy to udaje się do Fontainbleau, by spędzić z Delfiną dwa tygodnie.

51/ **Akwizgran** (5 IX – ok. 5 X 1847) – **Moguncja** (6 X) – **Heidelberg** (8–20 X 1847) – **Akwizgran** – **Paryż** (5 XI 1847)

Z Akwizgranu, gdzie przebywają przez miesiąc, Krasiński i Potocka robią wypad do Heidelbergu na 10 dni (w towarzystwie Konstantego Gaszyńskiego). Następnie Krasiński odprowadza Delfinę do Akwizgranu, a sam na kilkanaście dni udaje się do Paryża z Gaszyńskim, by na początku listopada (najprawdopodobniej) wrócić do Akwizgranu po Delfinę i odprowadzić ją do Paryża.

52/ **Fontainbleau** (7 XII 1847) – **Melun** (12 XII 1847)

Krasiński przybywa na spotkanie w Fontainbleau z Heidelbergu, Delfina z Paryża; po kilku dniach ona odprowadza go do Melun, gdzie się rozstają.

53/ **Paryż** (druga poł. / koniec VI – 14 VII 1848)

W tym czasie Krasiński mieszka u Delfiny w Paryżu (jak zawsze tu – *incognito*); przyjechał, by ją „zbawić ze szponów rewolty czerwonej, gdyby takowa zwyciężyła”.

54/ **Nancy** (ok. 8 września 1848) – **Dieppe** (poł. IX – pocz. X 1848) ? – **Paryż** – (ok. 13 X – 5 listopada 1848)

Na początku września Krasiński wyrusza z Heidelbergu w kierunku St. Assise pod Paryżem na spotkanie z Delfiną i przez Nancy jadą już razem, by spędzić miesiąc w Dieppe nad Kanałem La Manche; stamtąd na kilka tygodni Krasiński w największej konspiracji jedzie do Paryża, odprowadzając Delfinę.

55/ **Heidelberg** (ok. 4–13 września 1849 – ?)

Od 5 VIII 1849 Krasiński przebywał w Baden, skąd we wrześniu jeździ do Heidelbergu, gdzie może spotkać się z Delfiną.

56/ **Karlsbad** (16 VIII 1850)

Spotkanie zaledwie kilkugodzinne.

57/ **Bruksela** (8 IX 1850) – **Blankenberg** nad Morzem Północnym – **Calais** – **Tréport** nad Kanałem La Manche (ok. 20 IX 1850) – **Dieppe** (pocz. X 1850) – **Paryż** (ok. 20 X do 26 XI 1850)

Po krótkim widzeniu się w sierpniu w Karlsbadzie Potocka i Krasiński wyjeżdżają stamtąd osobno, by spotkać się 8 września w Brukseli. Stamtąd ruszają na wspólną wędrówkę po nadmorskich uzdrowiskach. Na koniec tych wojaży spędzają wspólny tydzień w końcu października w Paryżu.

58/ **Frankfurt** (koniec VII 1851)

59/ **Nancy** – **Craon** (ok. 18–28 IX 1851)

Od 6 czerwca do późnej jesieni 1851 roku Krasiński przebywa na kuracji w Baden, skąd robi wypad do Frankfurtu, Bonn oraz właśnie do Nancy w celu widzenia się z Delfiną. Ok. 23 października wyjeżdża z Baden na kilka tygodni (do połowy listopada) do Paryża, gdzie zatrzymuje się u Delfiny (nie wiadomo, czy gospodyni jest obecna).

60/ **Nicea** (druga poł. III 1852)

61/ **Nicea** – (ok. 21–30 V 1852)

Kilka dni spędzonych razem w willi Irydia, już po raz ostatni.

62/ **Heidelberg** (23 VI – 2 VII 1852)

64/ **Paryż** (X 1852)

65/ **Paryż** (11 VII 1853)

Przebywając w Paryżu, Krasiński zatrzymuje się u Delfiny.

66/ **Baden** (jesień 1854) – ?

Od Wielkanocy 1854 roku Zygmunt Krasiński przebywa na kuracji w Heidelbergu, Delfina zaś – w Baden; możliwe, że odwiedza Krasińskiego latem, dość prawdopodobne jest też, że kiedy jesienią Krasiński udaje się do Baden, Delfina jeszcze tam jest i spotykają się.

67/ **Baden** (lato 1855)

68/ **Paryż** (poł. I – pocz. II 1856) – ?

Krasiński był na pogrzebie Mickiewicza 21 stycznia 1856 roku w Paryżu, Delfina również. Mogli się spotkać wtedy lub podczas późniejszego pobytu Krasińskiego w Paryżu.

69/ **Baden** (VI 1856)

W uzdrowisku przebywa wówczas całe towarzystwo, przyjaciele, odbywa się zjazd rodzinny; jest tam również Delfina i najprawdopodobniej dochodzi do jakiegoś spotkania.

70/ **Paryż** (koniec XII 1856 – VI 1857) – ?

Nie wiadomo, czy Krasiński widzi się z Delfiną Potocką, kiedy wraz z żoną przebywa w Paryżu (po raz pierwszy nie *incognito*), gdzie Delfina mieszka.

71/ **Paryż** (poł. IX 1857 – VII 1858 oraz w VIII 1858) – ?

Nie wiadomo też, czy dochodzi – choć mogło dojść – do spotkania Krasińskiego z Delfiną w Paryżu, gdzie poeta przebywa (znów jawnie) od jesieni 1857 do lata 1858 roku; w lipcu wyjeżdża stamtąd na pięć tygodni do Plombières w Wogezach, by w sierpniu wrócić znów do Paryża (dopiero w końcu sierpnia 1858 jedzie spotkać się z żoną i dziećmi w Trouville).

72/ **Paryż** (jesień 1858) – ?

Delfina pociesza Krasińskiego po śmierci ojca, gdy w pierwszej połowie listopada 1858 roku jedzie do Paryża. Nie wiadomo, czy widzieli się jeszcze przed śmiercią poety 23 lutego 1859.

BIBLIOGRAFIA

Marek Bieńczyk, *Nicea*, „Teksty Drugie” 2008, z. 4., s. 160–168.

Krasiński Zygmunt, [Dziennik sycylijski (1839)] [w:] tegoż, *Dzieła literackie*, opr. P. Hertz, Warszawa 1973, t. III, s. 94–116.

Krasiński Zygmunt, *Listy do Adama Sołtana*, opr. Z. Sudolski, Warszawa 1970.

Krasiński Zygmunt, *Listy do Jerzego Lubomirskiego*, opr. Z. Sudolski, Warszawa 1965.

Krasiński Zygmunt, *Listy do Delfiny Potockiej*, opr. Z. Sudolski, Warszawa 1975, t. I–III.

List 597 z 19 XII 1847 r., w: Zygmunt Krasiński, *Listy do Delfiny Potockiej*, opr. Z. Sudolski, Warszawa 1975, t. III, s. 496–499.

Sudolski Zbigniew, *Krasiński. Opowieść biograficzna*, Warszawa 1977, s. 241–590.

Ilustracje:

1. Portret Delfiny wykonany przez Ary Scheffera podczas pobytu kochanków w Paryżu w sierpniu 1845 r.; <http://kalejdoskop.nifc.pl/osoby.php?id=62>]; dostęp 30.12.2015.
2. Portret Zygmunta Krasińskiego pędzla Ary Scheffera powstały w 1850 r.; http://it.wikipedia.org/wiki/Zygmunt_Krasi%C5%84ski#/media/File:Scheffer_Zygmunt_Krasi%C5%84ski.jpg; dostęp 30.12.2015.
3. Portret Elizy z Branickich Krasińskiej w białej sukni balowej, pędzla Franza Xaviera Winterhaltera, powstały w 1857 r.; <http://grafik.rp.pl/g4a/909081,474607,9.jpg>; dostęp 30.12.2015.
4. Portret Elizy z dziećmi pędzla Winterhaltera, powstały w 1853 r.; http://pl.wikipedia.org/wiki/Eliza_Branicka#/media/File:Elzibeta_Branicka,_Countess_Krasinka_and_herr_children_1853.jpg; dostęp 30.12.2015.